SPRAWOZDANIE Z TRZECIEGO ŚRODKOWOEUROPEJSKIEGO FORUM MŁODYCH UCZONYCH Z ZAKRESU NAUK SPOŁECZNYCH

W dniach 25-26 marca 2011 r. odbyło się **Trzecie Środkowoeuropejskie Forum Młodych Uczonych z Zakresu Nauk Społecznych** ***(The Second Central and Eastern European Forum for Young Legal, Social and Political Theorists)*** poświęcone aktualnym problemom z zakresu teorii i filozofii prawa i innych nauk społecznych.

Forum stanowi cykliczną konferencję służącą wymianie myśli i elementów dorobku intelektualnego młodych pracowników naukowych. Tego roku zorganizowano trzecie tego typu spotkanie (pierwsze odbyło się w maju 2009 roku w Katowicach; drugie w maju 2010 roku w Budapeszcie).

Tegoroczny zjazd nosił tytuł *20th Century Legacy of Legal Positivism and Justice after Rawls* i został zorganizowany przez Katedrę Teorii i Filozofii Prawa WPiA Uniwersytetu w Belgradzie.

Pierwszego dnia początek obrad miał charakter plenarny. Forum otworzył i powitał przybyłych gości szef komitetu organizacyjnego konferencji, prof. **Miodrag Jovanović**. Pierwsza część obrad, którą moderował, nosiła tytuł Heritage of the 20th Century Legal Positivism i odnosiła się do fundamentalnego dla jurysprudencji dyskursu pomiędzy pozytywistycznym a niepozytywistycznym ujęciem prawa. Część plenarna składała się z wystąpień następujących referentów:

1. **Kennetha Einara Himma** z Seattle Pacific University z referatem *Hart and Austin Together Again for The First Time: Coersive Enforcement and the Teory of Legal Obligation*[1];
2. **Stephana Kirste** Uniwersytet w Heidelbergu – *Positivism and Normativism*[2] oraz – w formie telekonferencji;
3. **Veroniki Rodriguez-Blanco** (Uniwersytet w Birmingham) – *Rethinking the Legal Positivism/Natural law Divide: A Note on the Nature of Human Action*[3].

[1] Referat dotyczył neopozytywistycznej teorii uzasadnienia obowiązywania i mocy wiążącej prawa, jako regulatora ludzkich zachowań.

[2] Prezentacja była porównaniem koncepcji prawnonaturalnych z pozytywistycznymi i normatywistycznymi oraz wskazania istotnych dystynkcji pomiędzy dwoma ostatnimi.

[3] Wystąpienie stanowiło kompromisową (pomiędzy jusnaturalizmem a pozytywizmem) próbę ujęcia

Sesja zakończyła się interesującą dyskusją dotyczącą krytyki i kontynuacji pozytywistycznego podejścia do prawa w kontekście wyzwań XX i XXI wieku, takich jak: doświadczenia totalitaryzmu i wojen (wiek XX) oraz globalizacja, konwergencja i integracja europejska (wiek XXI).

Następnie, po krótkiej przerwie kawowej, obrady podzielono na dwa panele – Heritage of the 20th Century Legal Positivism oraz Law, Society & Culture.

Pierwszy z nich, moderowany przez dr. **Petera Cserne** z Uniwersytetu w Tilburgu, zawierał referaty odnoszące się – nieco wbrew tytułowi – nie tyle do samego pozytywizmu, ile do poszczególnych elementów wyrosłej z niego teorii normatywistycznej (zwanej „czystą teorią prawa" lub „szkołą wiedeńską") Hansa Kelsena. Otworzyło go wystąpienie **Petry Gümplovej** z Uniwersytetu Justusa-Liebiga w Giessen, pt. *Law, Sovereignty and Democracy: Hans Kelsen's Critique of Sovereignty*[4]. Następnie **Teršek Andraž** z Uniwersytetu w Primorsko zaprezentował referat noszący tytuł *Post-Kelsenian Constitutionalism: Constitutional Law-Making and Overstepping of the Pure Legal Positivism*[5]. **Dragana Ćorić** z Uniwersytetu w Nowym Sadzie wygłosiła referat pt. *Kelsen's View on Democracy*[6]. Panel zamknęło wystąpienie **Bojana Spaića** z Uniwersytetu w Belgradzie, pt. *Kelsen's Theory of Interpretation*[7].

Na drugi z paneli, który dotyczył związków prawa, społeczeństwa i kultury i przebiegał pod przewodnictwem dr. **Tomasza Pietrzykowskiego** z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, złożyły się następujące referaty: **Balasza Fekete** z Uniwersytetu PPK[8] w Budapeszcie pt. *Special Features of East-Central European Legal Cultures: A Critique of Positivist Comparatie Law*[9]; **Danieli Simeonovej-Koroudijevej** z Uniwersytetu Św. Klimenta w Sofii, pt. *Legal Framework of Dissonant Cultural Heritage*[10] oraz **Lidii Rodak** z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach pt. *Comments on Feminist Epistemology*[11]. Obrady w obydwu panelach zamykała dyskusja dotycząca poruszanych w referatach zagadnień.

Następna, poobiednia część obrad również podzielona była na dwie części – kontynuację sesji dotyczącej dziedzictwa dwudziestowiecznego pozytywizmu prawniczego (*Heritage of the 20th Century Legal Positivism*) oraz panelu

prawa nie tylko jako takiej czy innej koncepcji ontologicznej, ale także jako wielopłaszczyznowej działalności człowieka.

[4] Referat dotyczył relacji pomiędzy prawem, demokracją a suwerennością w świetle koncepcji normatywistycznej.

[5] Wystąpienie dotyczyło neopozytywistycznych elementów w paradygmacie tworzenia prawa konstytucyjnego.

[6] Referat był próbą opisu spojrzenia na istotę demokracji z punktu widzenia teorii normatywistycznej.

[7] Prezentacja dotyczyła Kelsenowskiej teorii wykładni prawa.

[8] Katolicki Uniwersytet Petera Pzamany'ego w Budapeszcie.

[9] W referacie podjęto próbę wyodrębnienia cech charakterystycznych dla „środkowo-europejskiej kultury prawnej" i zdefiniowania samego pojęcia i zakresu tej kultury.

[10] Referat dotyczył prawa jako czynnika z jednej strony unifikującego kulturę europejską, z drugiej pomagającego zachować lokalne odrębności.

[11] Wystąpienie było próbą zreferowania i skomentowania „feministycznej teorii prawa".

pt. *Theorizing Post-Yugoslav Political Geography*. Moderatorem pierwszej sesji był **Michael Hain** z Uniwersytetu w Greifswaldzie. Złożyły się nań następujące referaty:

1. **Jürgena Buscha** z Uniwersytetu w Wiedniu – *Pure Theory of Law and Natural Law – Contradictory or Complementary? A 1957 Correspondence between Hans Kelsen and Alfred Verdross*[12];
2. **Gorana Dajovića** z Uniwersytetu w Belgradzie – *The Nature of Jurisprudence*[13];
3. **Petera Cserne** z Uniwersytetu w Tilburgu – *Herbert Hart and 'The Metaphysics of the Stone Age: How Legal Theory Should Deal with the Law's Assumptions about Human Behavior?*[14];
4. **Tanasije Marinkovića** z Uniwersytetu w Belgradzie – *Validity and Normativity of Constitutional Conventions*[15];
5. **Axelle Reitera** z European University Institute we Florencji – *Hedgehogs, Foxes and Hart's Rule of recognition: The Concept of Law in the Post – Westphalian International Legal Order*[16].

Popołudniowe obrady skróciła nieobecność Marcina Pieniążka z Wyższej Szkoły im. A.Frycza Modrzewskiego w Krakowie, który miał zaprezentować referat odnoszący się do dorobku polskiej nauki prawa pt. *Herbert Hart and Czesław Znamierowski: On Universality of Two-Leveled Vision of Legal System*.

Drugi, zdecydowanie krótszy z uwagi na uszczegółowioną tematykę panel, pod przewodnictwem dr. **Marko Simendića** z Uniwersytetu w Belgradzie dotyczył – w przeciwieństwie do wcześniejszych lub równoległych obrad – nie teorii i filozofii prawa, lecz geografii politycznej. Poruszono w nim następujące zagadnienia:

1. **Florio Simone** z Uniwersytetu w Granadzie – *Serbia vs. Kosovo: International Law and Politics of Secession*[17];
2. **Ahmet Gencturk** z Central European University w Budapeszcie – *Federalism in Plural Societies: The Case of Bosnia and Herzegovina*[18];

[12] Referat dotyczył rozbieżnych oraz uzupełniających się elementów w koncepcjach prawnonaturalnych oraz normatywistycznych na podstawie korespondencji dwóch wybitnych przedstawicieli obu tych nurtów.

[13] W wystąpieniu odniesiono się do znaczenia dla praktyki prawniczej i wielopłaszczyznowości nauki prawa.

[14] Referat zawierał streszczenie niektórych elementów neopozytywistycznej koncepcji H.L. Harta dotyczących podłoża zachowań ludzkich.

[15] Wystąpienie dotyczyło tworzenia prawa konstytucyjnego jako gałęzi łączącej w praktyce pozytywistyczne (tetyczne) i naturalistyczne (aksjologiczne) elementy teorii prawa.

[16] Wystąpienie dotyczyło zasad ogólnych i zwyczajów jako źródeł prawa międzynarodowego w świetle teorii „reguł uznania" H.L. Harta.

[17] Referat odnosił się do politycznych i prawnomiędzynarodowych aspektów secesji na przykładzie kazusu Kosowa.

[18] Prezentacja dotyczyła analizy specyfiki multikulturowych i niejednorodnych państw federacyjnych na przykładzie Bośni i Hercegowiny.

3. **Dušan Spasojević** z Uniwersytetu w Belgradzie – *Serbian Revolution between 3rd and 4th Wave of Democratization*[19].

Również w tym przypadku oba panele zamknęła ożywiona debata dotycząca przedstawionych referatów.

Drugi dzień konferencji upłynął pod znakiem powrotu do tematyki teoretyczno-prawnej i składał się z obrad prowadzonych w dwóch grupach panelowych. Dr **Djorjde Pavićević** z Uniwersytetu w Belgradzie poprowadził sesję pt. *Justice After Ralws*, która dotyczyła nałożenia aktualnych problemów poruszanych w naukach społecznych na poglądy autora *Teorii sprawiedliwości*[20]. Obrady rozpoczął **Dušan Pavlović** z Uniwersytetu w Belgradzie wystąpieniem *Moral Foundations of Contemporary Liberalism*[21]. Następnie referat pt. *Two Conceptions of Justice*[22] zaprezentował **Szabolcs Hegyi** z Uniwersytetu w Miszkolcu. **Bojan Vranić** z Uniwersytetu w Belgradzie zakończył panel wystąpieniem pt. *Why is Rawls's Social Contract Hypothetical?*[23]

Drugą – po przerwie kawowej – część panelu rozpoczął wspólny referat **Anny Kalisz** i **Magdaleny Półtorak** z Wyższej Szkoły Humanitas w Sosnowcu dotyczący *Electoral Quotas and John Rawls's Idea of Justice and Equality*. **Miklós Könczöl** z Uniwersytetu PPK w Budapeszcie wygłosił wystąpienie pt. *As Heads of Families: Rawlsian Perspectives on Future Generations*[24]. Kolejny referat zaprezentowany był przez **Antonię Geisler** z Uniwersytetu w Greifswaldzie i nosił tytuł *From Defending the Minimal State to Examining the Good Life – Continuity and Change in the Work of Robert Nozick*[25]. **Jakov Bojović** z Uniwersytetu w Belgradzie dokonał prezentacji koncepcji *Amartya Sen's Social Choice Theory of Justice*[26].

[19] W referacie poruszono współczesne problemy polityczne Serbii.

[20] Vide: J. Rawls, *Theory of Justice*, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1971 (revised edition, 1999). Wersja polskojęzyczna: J. Rawls, *Teoria sprawiedliwości*, PWN, Warszawa 2009 (przeł.: M. Panufnik, J. Pasek i A. Romaniuk).

[21] Wystąpienie dotyczyło moralnych fundamentów współczesnego liberalizmu oraz różnic w stosunku do liberalizmu klasycznego.

[22] Referat dotyczył J. Rawlsa koncepcji sprawiedliwości, pewnych niekonsekwencji w jej ramach oraz koncepcji do niej polemicznych.

[23] Wystąpienie było analizą myśli J. Rawlsa jako współczesnej kontynuacji idei kontraktualistycznej i zarazem próbą krytyki ukrytego w niej „platonizmu", czyli budowania konstrukcji czysto teoretycznych.

[24] Referat dotyczył nałożenia koncepcji J. Rawlsa o „zasłonie niewiedzy" na zagadnienie wychowywania przyszłych pokoleń.

[25] Wystąpienie było opisem alternatywnej wobec *Teorii sprawiedliwości* koncepcji sprawiedliwości zawartej w *Anarchia, Państwo, Utopia* Roberta Nozicka. Dzieło to jest niejako odpowiedzią na *Teorię sprawiedliwości*, przez co obie te książki często czytane są razem.

[26] Referat prezentował poglądy Amartya Sena, indyjskiego uczonego, laureata Nagrody Nobla z 1998 r., łączącego w swych pracach zagadnienia ekonomiczne z etyką i filozofią.

Obrady drugiego panelu, moderowane przez dr. **Jürgena Buscha** z Uniwersytetu w Wiedniu, dotyczyły zagadnień interpretacji i polityki orzeczniczej trybunałów i sądów konstytucyjnych (*Constitutional Courts, Interpretation and Politics*). Wystąpili:

1. **Michael Hein** z Uniwersytetu w Greifswaldzie z referatem *What is and How to Measure 'Politicization' of Constitutional Courts?*[27];
2. **Matija Žgur** z Uniwersytetu w Primorsko – *Political Question Doctrine and the Constitutional Court as a 'Political Body': The Case of Slovenia*[28];
3. **Johanna Fröhlich** z Uniwersytetu PPK w Budapeszcie – *Nature of Constitutional Interpretation*[29];
4. **Szerletics Antal** z Uniwersytetu w Essex – *The Right to Autonomy and its (Re) interpretation in Constitutional Adjudication*[30];
5. **Agnes Kovacs** z Uniwersytetu w Debreczynie – *Constitutional Balancing Without a Substantive Rights Theory – Is it Possible*[31].

W ostatnim, popołudniowym panelu konferencji pt. Jurisprudence – History of Ideas sesję poprowadził dr **Tanasije Marinković** z Uniwersytetu w Belgradzie. Referaty zaprezentowali:

1. **Marko Simendi**ć z Uniwersytetu w Belgradzie – *Thomas Hobbes and Legal Corporate Personhood*[32];
2. **Szilárd Tattay** z Uniwersytetu PPK w Budapeszcie – *Are There any Natural Rights in Aquinas?*[33];
3. **Miloš Zdravković** z Uniwersytetu w Belgradzie – *Fuller's Inner Morality of Law and Finnis's Idea of the Rule of Law – Similarities and Differences*[34].

Wydarzeniami towarzyszącymi były dwie uroczyste kolacje oraz zwiedzanie stolicy Serbii.

Jak wspomniano, Wyższa Szkoła Humanitas reprezentowana była przez Annę Kalisz (adiunkta w Instytucie Administracji i Prawa) oraz Magdalenę Półtorak (asystenta w Instytucie Europeistyki). Przedstawiły one wspólnie referat podej-

[27] Wystąpienie dotyczyło istoty zjawiska „upolitycznienia" sądów konstytucyjnych i jego skali.

[28] Referat odnosił się do roli sądu konstytucyjnego jako siły politycznej na przykładzie Słowenii.

[29] Wystąpienie prezentowało odrębności i cechy charakterystyczne dotyczące wykładni prawa konstytucyjnego.

[30] Prezentacja dotyczyła tematyki praw człowieka i ukazywała „prawo do autonomii w świetle orzecznictwa konstytucyjnego w wybranych państwach Europy".

[31] W referacie skupiono się na proceduralnym aspekcie gwarancji praw przez sądy konstytucyjne.

[32] Referat dotyczył koncepcji prawnonaturalnej w wydaniu T. Hobbbesa i kontrowersyjnego w ramach nauki prawa zagadnienia „praw naturalnych" korporacji jako osób prawnych.

[33] W wystąpieniu podjęto próbę zrekonstruowania myśli św. Tomasza z Akwinu (Saint Thomas Aqiunas) pod kątem jego poglądów na prawa naturalne.

[34] Referat stanowił porównanie koncepcji dwóch współczesnych kontynuatorów szkoły prawnonaturalnej i zwolenników związku prawa z moralnością – Lona Luvoisa Fullera i Johna Finnisa.

mujący – nota bene – coraz bardziej popularne zagadnienie kwot wyborczych dotyczących płci, rozpatrywanych jednak z perspektywy idei sprawiedliwości i równości Johna Rawlsa.

Według Rawlsa „równość" stanowi istotną składową pojęcia „sprawiedliwość". Sprawiedliwość jest natomiast podstawowym warunkiem funkcjonowania społeczeństwa (a zatem i instytucji społecznych). Zdaniem Rawlsa, instytucja spełnia warunek sprawiedliwości, jeśli nie czyni rozróżnień, przypisując jednostkom podstawowe prawa, a contrario, natomiast instytucja niesprawiedliwa to taka, w przypadku której mniejszość traci wolności na rzecz powiększania wolności większości. Zasady sprawiedliwości służyć mają zatem eliminacji nierówności. Fakt, że kobiety – stanowiąc większość populacji – w strukturach władzy i procesach decyzyjnych wciąż posiadają status grupy mniejszościowej, jest więc dowodem na istnienie nierówności i – co się z tym wiąże – niesprawiedliwości społecznej. Celem osiągnięcia zrównoważonej reprezentacji obu płci w życiu politycznym, w ponad połowie państw świata zastosowanie znalazły systemy kwotowe, które – w zależności od przyjętego założenia – mogą być postrzegane jako gwarancja sprawiedliwej dystrybucji władzy pomiędzy kobiety i mężczyzn (kiedy mowa o parytecie, czyli równościowej odmianie kwot), tudzież same w sobie stanowią zaprzeczenie sprawiedliwej dystrybucji władzy (kiedy mowa o innej wartości niż 50%, lub kiedy nie są „neutralne płciowo").

Zaprezentowane przez referentki spostrzeżenia i refleksje pozwoliły w rezultacie dowieść, iż kwoty wyborcze dotyczące płci „wpisują się" w koncepcję *Justice after Rawls*, realizując jednocześnie jedną ze społecznych funkcji prawa – tę wychowawczą.

W forum uczestniczyli przedstawiciele nauk społecznych z Austrii, Hiszpanii, Niemiec, Polski, Serbii, Słowenii i Węgier oraz – gościnnie – Stanów Zjednoczonych.

W ramach podsumowania warto zauważyć, że głównym celem forum była i jest wymiana myśli oraz poszerzenie horyzontów naukowych i intelektualnych młodych adeptów nauk społecznych z Europy Środkowo-Wschodniej. Wygłoszone referaty, a także toczące się podczas obrad (i poza nimi) dyskusje, wskazują na dużą potrzebę kontynuowania tradycji tego typu interdyscyplinarnych zjazdów. Tematyka konferencji i odniesienia do anglosaskiej, zwłaszcza amerykańskiej i – choć w mniejszym stopniu brytyjskiej nauki – skłania jednak do refleksji, że pomimo intencji pomysłodawców forum[35] we współczesnych naukach społecznych nie da się odejść od swoistego „anglo-okcydentalizmu",

[35] Pierwsze forum pt. „*What We Ought to Know About One Another*" odbyło się w Katowicach i w założeniu miało służyć wymianie poglądów osób z Europy Środkowo-Wschodniej bez nieustannego odwoływania się do literatury anglojęzycznej oraz wzajemnej informacji o działaniach i zainteresowaniach naukowych badaczy z sąsiadujących ze sobą państw i publikujących głównie w rzadko używanych na forum międzynarodowym językach narodowych.

czy wręcz „amerykanocentryzmu". Liczne odwołania do poglądów takich myślicieli jak Hobbes, Austin, Hart, Rawls, Nozick, Fuller czy Finnis ukazują, że „punkt ciężkości" w naukach społecznych wciąż jest przesunięty w stronę anglojęzycznego świata, a przedstawiciele tamtejszej myśli nadal mają kluczowe znaczenie we współczesnej nauce.

Anna Kalisz
Magdalena Półtorak